

مطالعه مفاهیم اجتماعی در قرآن کریم با تأکید بر انحراف و کجروی های اجتماعی به منظور ترسیم شبکه معنایی

طاهره حسومی^۱، پریسا حسن زاده^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۴

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۰۹/۰۹

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی انحرافات اجتماعی مورد اشاره در قرآن کریم به منظور ترسیم شبکه معنایی آیات بر اساس گزاره های اجتماعی می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر ۲۴۳ آیه از آیات اجتماعی که با کدگذاری، تفکیک و طبقه بندی مقوله های آیات اجتماعی در موضوع انحراف و کج روی اجتماعی، جامعه شناسی تضاد و جامعه شناسی نفاق انتخاب و مورد تحلیل کیفی قرار گرفت. روش تجزیه و تحلیل پژوهش حاضر بر اساس نظریه زمینه ی داده ها و بر مبنای تحلیل مضمونی آیات و به صورت روش آمیخته (کمی و کیفی) جداول تحلیل محتوا تشکیل شد و سپس مفاهیم، مقوله ها و زیر مقوله های هر آیه استخراج شد به عبارت دیگر ابتدا با نگاه تفسیری به هر آیه، گزاره های تشکیل دهنده مضامین و جهت گیری های هر آیه تفکیک و سوره ها و آیات مرتبط با هر مقوله در ذیل گزاره های خود قرار گرفتند ابزار تحلیل داده ها در بخش کمی نرم افزار Excel و در بخش کیفی نرم افزار Maxqda بود نتایج پژوهش نشان داد که بیشترین آیات مربوط به زیر مقوله مجازات و تنبه با ۶۰ آیه (۷/۲۴ درصد) از مقوله انحراف و کج روی اجتماعی و کمترین آیات مربوط به خودبرتربینی با ۱ آیه از مقوله جامعه شناسی نفاق و مراتب انحراف با ۱ آیه (۴/۰ درصد) از مقوله انحراف و کج روی اجتماعی می باشد. رهاورد پژوهش حاضر ترسیم شبکه معنایی روشی برای بازنمایی اطلاعات مربوط به انحراف و کج روی اجتماعی، جامعه شناسی تضاد و جامعه شناسی نفاق از آیات اجتماعی قرآن کریم با رویکرد جامعه شناسی، جهت اثبات وجود نظامی جامع بر مفاهیم اجتماعی قرآن کریم و کارآمدی این نظام در هدایت جامعه بشری است.

کلید واژه: قرآن کریم، شبکه معنایی، انحرافات اجتماعی، کج روی اجتماعی

۱. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. thasoomi@gmail.com 09122392892
۲. دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، بیمارستان فاطمه زهرا (س). parisa_has@yahoo.com

بیان مساله

درک صحیح از معانی عمیق آیات قرآنی مستلزم شناخت واژگان قرآنی است و از آن جا که قرن حاضر شاهد ظهور زمینه های زبانشناسی و فلسفه های گوناگون زبان بوده است و از سویی قرآن کریم به عنوان یک موضوع زبانی مورد توجه و علاقه طیف وسیعی از محققان قرار گرفته است، بررسی این پژوهش با ملاحظات زبان شناختی می تواند سودمند باشد. در واقع هر واژه از نظر علم زبان شناسی یک نشانه برای یافتن وجوه معانی است. از جمله واژگانی که در مباحث جامعه شناسی معاصر به کار رفته است می تواند شیوه ای ارزشمند برای بهتر شناساندن مفاهیم ارزشمند و پربار قرآنی باشد به ویژه که رویکرد تفسیر المیزان سراسر اجتماعی است و واژه های به کار رفته در آن منبع الهام بخشی برای پژوهشگران جامعه شناسی می باشد.

مفسران و مترجمان در طول تاریخ به منظور بهتر شناساندن مفاهیم ارزشمند و پربار قرآنی اقدام به تدوین و نگارش تفسیرها و شرحهای مختلف کرده اند چرا که به طور معمول درک آیات قرآن بدون استفاده از این تفاسیر، دشوار می نماید همواره تسهیل بازیابی مطالب مرتبط که به طور دقیق با نیازهای افراد مختلف، منطبق باشد مورد توجه پژوهشگران حوزه بازیابی اطلاعات قرآنی بوده است بر همین اساس روشهایی مثل بازنمایی اطلاعات به شیوه های مختلف از جمله طبقه بندی آیات در رویکردهای جامعه شناسی و ترسیم شبکه معنایی آیات قرآن اساس کار پژوهش حاضر قرار گرفت. شبکه معنایی^۱ گسترش یافته شبکه جهانی اطلاعات است که در آن ساختار دانش موجود به صورت قاعده مند رمزگذاری می شود و به شکل نظام های هستی شناسی مبتنی بر "وب" و بر اساس نقشه های معنایی به بازنمایی پدیده ها می پردازد. شبکه معنایی برای عملکرد دقیق تر رایانه به ساختمان نمودن اطلاعات و اعمال الگوها و قواعد یکسان نیاز دارد، الگوها و قواعدی که به یک زبان خاص تعلق نداشته باشند بلکه بر اساس نقشه های مفهومی عمل کنند در نتیجه از زبان های گوناگون (از جمله فرا - زبان منطقی مفاهیم) برای بازنمایی دانش استفاده می نماید (حسینی بهشتی، ۱۳۹۳، ص ۲۴).

^۱ Semantic web

بر این اساس، در پژوهش حاضر، پس از انتخاب آیات در موضوع انحراف و کجروی اجتماعی با مراجعه به تفاسیری نظیر ترجمه تفسیر المیزان و مفاهیم اجتماعی در قرآن و اندیشه های اجتماعی در قرآن به تفکیک آیات بر اساس معانی آنها با استفاده از گزاره های اجتماعی آیات قرآن در موضوع مورد بررسی به مفاهیم اصلی و فرعی تبدیل و سپس ترسیم شبکه معنایی آن حاصل گردید.

مفاهیم، اصلترین عناصر ساختار یک دانش به شمار میروند که نقش انتقال داده ها، تعیین قلمرو و جغرافیای آن دانش را بر عهده دارند. از این رو، کسب هر گونه شناخت پیرامون حوزه های یک دانش، مستلزم آگاهی از مفاهیم اختصاصی آن و تجزیه و تحلیل صحیح آنها بر اساس شرایط وجودی جوامع مختلف است. حوزه اندیشه اجتماعی نیز بر مفاهیمی بنا گردیده است که تنها با درک و تبیین درست و فهم پذیر کردن آنها مطابق شرایط وجودی هر جامعه، به کارگیری آنها امکانپذیر میشود (آشوری، ۱۳۸۱)

جامعه

جامعه آماری پژوهش حاضر ۲۴۳ آیه از آیات اجتماعی که با تفکیک و طبقه بندی مقوله های آیات مربوط به انحراف و کجروی اجتماعی، تضاد اجتماعی و جامعه شناسی نفاق مورد تحلیل کمی و کیفی قرار گرفت و با کد گذاری و مقوله بندی آیات بر اساس گزاره های اجتماعی جدولی تنظیم و شبکه معنایی آن ترسیم شد.

هدف پژوهش

هدف پژوهش حاضر مطالعه مفاهیم اجتماعی در قرآن کریم با تاکید بر انحراف و کج روی اجتماعی، جامعه شناسی تضاد و جامعه شناسی نفاق به منظور ترسیم شبکه معنایی است.

سوالات پژوهش

۱. بیشترین و کمترین آیات به کدام مقوله های انحراف و کج روی اجتماعی، جامعه شناسی تضاد و جامعه شناسی نفاق اختصاص دارد؟
۲. دسته بندی آیات از طریق شناسایی و استخراج مقوله های انحراف و کج روی اجتماعی، جامعه شناسی تضاد و جامعه شناسی نفاق کدام است؟

۳. ترسیم شبکه معنایی مفهوم جامعه با زیر مقوله های انحراف و کج روی اجتماعی، جامعه شناسی تضاد و جامعه

شناسی نفاق چگونه است؟

روش انجام کار

روش تجزیه و تحلیل پژوهش حاضر بر اساس نظریه زمینه ی داده ها و بر مبنای تحلیل مضمونی آیات و با روش کدگذاری و به صورت روش آمیخته (کمی و کیفی) جداول تحلیل محتوا تشکیل شد و سپس مفاهیم، مقوله ها و زیر مقوله های هر آیه استخراج شد به عبارت دیگر ابتدا با نگاه تفسیری به هر آیه، گزاره های تشکیل دهنده مضامین و جهت گیری های هر آیه تفکیک و سوره ها و آیات مرتبط با هر مقوله در ذیل گزاره های خود قرار گرفتند برای ابزار تحلیل داده ها در بخش کمی از نرم افزار Excel و در بخش کیفی از نرم افزار Maxqda استفاده شد.

منظور از نظریه زمینه ایی نظریه ی است که به صورت منظم گردآمده و تحلیل شده اند. در پژوهش حاضر پس از تفکیک معانی آیات اجتماعی قرآن با استفاده از منابع تفسیری مهمی نظیر ترجمه تفسیرالمیزان، اخلاق در قرآن، مفاهیم اجتماعی در قرآن و اندیشه های اجتماعی قرآن که توسط مفسران و محققان قرآنی تهیه شده است و اساس شکل گیری آنها برپایه تسلط علمی نویسندگان به محتوای قرآنی است تفکیک و طبقه بندی آن صورت پذیرفت و در نهایت با انتخاب هسته اصلی که بیشترین آیات مفاهیم اجتماعی به آن اختصاص داشت یعنی مفهوم «جامعه» مقوله ها و زیرمقوله های مربوط به آیات در جداولی تنظیم و شبکه معنایی آن ترسیم شد.

انحراف و کج روی

واژه «دویانس^۱» در لغت به معنای عملی که به دور از هنجارها است (وایمیر، ۲۰۰۵). انحراف اجتماعی از جمله مسائلی است که در حوزه آسیب شناسی اجتماعی بدان پرداخته می شود. انحراف صفت منسوب به برخی رفتارها یا اشخاص، نظیر بزهکاری یا بیماران روانی است. جامعه شناسان، انحراف را نه مانند صفتی رفتاری یا نوعی شخصیت، بلکه به منزله ویژگی برخی وضعیت های اجتماعی یا کارکردهای ساختی نظام اجتماعی در نظر می گیرند. (محمدی اصل، ۱۳۸۵، ص ۱۳). صاحب نظران از کج رفتاری (انحراف) تعاریفی ارائه داده اند. گروهی که کج رفتاری را پدیده ای واقعی و

^۱ Deviance

^۲ Wehmeier

دارای صفتی می‌دانند که از رفتار های بهنجار قابل تشخیص و تفکیک است. (نتلر، ۱۹۸۴ و هرشی، ۱۹۷۳) و گروهی مدعی اند کج رفتاری لزوماً واقعی نیست و برخی افراد به اشتباه یا از روی غرض برچسب می‌خورند. از سوی دیگر صرف ارتکاب نوعی خاص از رفتار چنانچه عده‌ای متوجه نشوند یا قدرت انگ زنی نداشته باشند باعث می‌شود لزوماً فرد کج رفتار تلقی نشود. بنابراین از نظر این گروه اساساً این انگ است که کسی را کج رفتار می‌کند و نه نفس رفتار. (صدیق سروستانی، ۱۳۸۷ ص ۳۳).

انحرافات و کجروی های اجتماعی

به طور کلی انحراف اجتماعی، کنش، رفتار و سلوکی است که با هنجارهای اجتماعی در تضاد است و به طریقی با انتظارات مشترک رفتاری در جامعه سازگاری ندارد و دیگر اعضای جامعه آن را ناپسند و نادرست ارزیابی می‌کنند. «کجروی» یا «انحراف اجتماعی» به رفتاری اطلاق می‌شود که بر خلاف هنجارهای اجتماعی یک جامعه باشد، در این تعریف، دست کم به دو قید توجه می‌شود:

اولاً: آن رفتار باعث نقض هنجارهای مهم جامعه باشد؛ ثانیاً: از نظر اکثر مردم قابل مجازات باشد، لذا از منظر جامعه شناختی با توجه به اینکه همه هنجارهای اجتماعی اهمیت ویژه ندارند و عدم همنوایی با آنها ممکن است مورد اغماض و چشم پوشی قرار گیرد، تنها به آن دسته از ناهنجاری ها توجه می‌شود که از اهمیت برخوردار بوده و به نظر اکثر مردم گناه تلقی شود. در این نگاه «کجرو» به فردی گفته می‌شود که اولاً: با هنجارهای مهم هم‌نوا نباشد؛ ثانیاً: ناهنجاری اش تا دیرگاهی ادامه یابد. بنابراین به فردی کجرو اطلاق می‌شود که به دفعات رفتار نابهنجار را تکرار نماید. (آقاجانی، ۱۳۸۹)

مطالعه انحرافات و کجروی های اجتماعی و به اصطلاح، آسیب شناسی اجتماعی^۱ عبارت است از مطالعه و شناخت ریشه بی نظمی های اجتماعی در واقع، آسیب شناسی اجتماعی مطالعه و ریشه یابی بی نظمی ها، ناهنجاری ها و آسیب هایی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، طلاق و ، همراه با علل و شیوه های پیش گیری و درمان آن ها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامانی اجتماعی است. به عبارت دیگر، مطالعه خاستگاه اختلال ها، بی نظمی ها و نابسامانی های اجتماعی، آسیب شناسی اجتماعی است؛ زیرا اگر در جامعه ای هنجارها مراعات نشود، کجروی پدید می‌آید و

---

^۱ Social Pathology

رفتارها آسیب می بیند. یعنی، آسیب زمانی پدید می آید که از هنجارهای مقبول اجتماعی تخطی صورت پذیرد. به بیان دیگر عدم پای بندی به هنجارهای اجتماعی موجب پیدایش آسیب اجتماعی است (عارفی، ۱۳۸۶)

از سوی دیگر، اگر رفتاری با انتظارات مشترک اعضای جامعه و یا یک گروه یا سازمان اجتماعی سازگار نباشد و بیشتر افراد آن را ناپسند و یا نادرست قلمداد کنند، کجروی اجتماعی تلقی می شود. سازمان یا هر جامعه ای از اعضای خود انتظار دارد که از ارزش ها و هنجارهای خود تبعیت کنند. اما طبیعی است که همواره افرادی در جامعه یافت می شوند که از پاره ای از این هنجارها و ارزش ها تبعیت نمی کنند. افرادی که همساز و هماهنگ با ارزش ها و هنجارهای جامعه و یا سازمان باشند، «همنوا» و یا «سازگار» و اشخاصی که برخلاف هنجارهای اجتماعی رفتار کنند و بدان ها پای بند نباشند، افرادی «ناهمنوا» و «ناسازگار» می باشند. در واقع، کسانی که رفتار انحرافی و نابهنجار آنان دائمی باشد و زودگذر و گذرا نباشد، کجرو یا منحرف نامیده می شوند. این گونه رفتارها را انحراف اجتماعی^۱ یا کجروی اجتماعی گویند. (عارفی، ۱۳۸۶)

سابقه بررسی رفتارهای کجروانه با تاریخ تفکر اجتماعی عجین است؛ دوره های آغازین تحلیل کجروی در تمدن مغرب زمین؛ شاهد مباحثی نظری و متکی بر موضوعی فلسفی یا مذهبی است. بررسی این نظرات نشان می دهد که اندیشمندان آن دوره ها، به اثرپذیری کجروی از علل گوناگون و ابعاد متفاوت این اثرپذیری توجه داشتند. نخستین گونه های این سخنان را می توان در دوران یونان باستان دید. برای نمونه، افلاطون و ارسطو در همان حال که وقوع جرم را به عواطف و انگیزه هایی درونی نسبت می دهند، از امکان تأثیرگذار بودن تشکیلات اجتماعی و اقتصادی سخن می گویند و فقر را یکی از شرایط مساعد شکل گیری و گسترش جرم قلمداد می کنند. (سلیمی و داوری، ۱۳۸۵، ص ۷)

نظریه های کجروی

بشر از قدیم الایام در مواجهه با کجروی، به منظور شناخت و رفع آن، مراحل چندی را پشت سر گذارده است. حاصل آن نظریات متنوع کجروی و انحرافات بوده است. تبیین های اولیه، علل زیستی و جسمانی را عاملی به منظور شناخت کجروی می دانستند و اندیشمندان و فیلسوفان برای اثبات ادعای شان از روش های شجره نامه، مطالعه خاندان و

^۱ Social Devianced.

اجداد، بررسی تیپ بدنی، تعداد کروموزومها، گروه های خونی، خطوط پوستی و ... سود جسته و به شناخت آن اهتمام می ورزیدند. جامع نظریات زیست شناختی و روان شناختی است که شامل مواردی نظیر جامعه پذیری، فقر اقتصادی و فرهنگی، ضعف کنترل و ... است، در بررسی کجروی جای باز نمودند. امروزه صاحب نظران در تحلیل بزهکاری و جرایم، صرفاً بر تحلیل های زیست شناختی بسنده نمی کنند، بلکه عوامل روانی و اجتماعی را نیز در این زمینه بسیار مؤثر می دانند. از این رو در مطالعه انحراف و کجروی به تمامی نظریاتی که از جنبه های مختلف کجروی و جرایم را تبیین می کنند، پرداخته می شود. برخی از آسیب شناسان اجتماعی مثل سزار لمبروزو^۱ بر این باورند که عوامل زیست شناختی مانند نقص جسمانی و وضعیت خاص ژنتیکی را باید علت کجروی اجتماعی دانست. او در تحقیق و کالبدشکافی مجرمان متوجه شد که اغلب جنایتکاران و کجروان اجتماعی در ساختمان بدن خود دارای نقایصی هستند. در این رهیافت افراد دیگری نظیر هانس آیزینگ "تأثیر توارث" و شلدون مبحث "اختلالات کروموزومی" را علت کجروی دانسته اند. (ستوده ۱۳۷۸، ص ۹۲)

عوامل اجتماعی انحرافات اجتماعی

در بررسی آسیب ها و انحرافات اجتماعی، به عنوان یک پدیده اجتماعی، به علل اجتماعی انحرافات می پردازیم. به هر حال، عوامل متعددی در این زمینه نقش دارند که در اینجا به برخی از آن ها اشاره می گردد:

عدم پای بندی خانواده ها به آموزه های دینی: سلامت، استحکام و اقتدار عاطفی و منطقی خانواده در گرو برخورداری اعضا از بصیرت و بینش اجتماعی و نیز آگاهی های لازم جهت سازندگی و پیشگیری از درگیری ها، تضادها و کجروی هاست. بی تردید، خانواده های لجام گسیخته و متزلزل را پدید می آورند. جامعه ای که در آن نشانی از خانواده های سالم یافت نشود، میزان طلاق روز به روز افزایش می یابد و به از هم پاشیدن نظام خانواده می انجامد. (احمدی، ۱۳۷۸).

مطالعات و تحقیقات نشان می دهد تا زمانی که اعضای جامعه پای بند به اعتقادات مذهبی خود باشند، خود و فرزندانشان به فساد و بزهکاری روی نمی آورند. در پژوهشی که توسط مرکز ملی تحقیقات اجتماعی کشور مصر در سال ۱۹۵۹ صورت گرفته است، ۷۲ درصد نوجوانان بزهکار، که به دلیل سرقت و دزدی توقیف و یا زندانی شده بودند، نماز نمی

---

¹ Cesare Lombroso

گزارند و ۵۳ درصد آنان در ماه رمضان روزه نمی گرفتند. به هر حال، این اندیشه که کاهش ایمان مذهبی یکی از علل عمده افزایش نرخ جرم در جوامع پیشرفته و غربی است، نظری عمومی است (عارفی، ۱۳۸۶)

- آشفتگی کانون خانواده: از دیگر مؤلفه های مهم در سوق یافتن نوجوانان و جوانان به سمت و سوی بزهکاری و انحرافات اجتماعی، گسسته شدن پیوندهای عاطفی و روحی میان اعضای خانواده است. در یک پژوهش، حدود ۶۸ درصد سارقان معتقدند که والدینشان در گرایش آنان به سرقت نقش داشته اند. با توجه به همین پژوهش، عدم رضایت از رفتار والدین، تربیت ناصحیح، عدم کنترل و نظارت بر فرزندان، مشکلات عاطفی ناشی از فوت یکی از والدین، بی تفاوتی والدین، بی سوادی آنان و... این گونه رفتارها موجب سرخوردگی فرزندان شده، زمینه ساز بروز مشکلات رفتاری برای آنان شده است.

- طرد اجتماعی: چگونگی برخورد دوستان، افراد فامیل و همسایگان با فرد بزهکار، در نوع نگاه متقابل وی با دیگران تأثیر بسزایی دارد. در مجموع، اگر این برخوردها قهرآمیز و به صورت طرد فرد از محیط اجتماعی باشد، جدایی وی از جامعه سرعت بیشتری می یابد. این نوع برخورد، همواره به عنوان هزینه ارتکاب هر جرمی مدنظر است.

- نوع شغل: از دیگر متغیرهایی که در مطالعات و تحقیقات صورت گرفته در زمینه ارتکاب بزهکاری و انحرافات اجتماعی نقش بسزایی دارد، و مورد تأکید قرار گرفته است، ارتباط نوع شغل افراد با انحراف و بزهکاری است. همواره رابطه ای بین وضع فعالیت و شغل فرد با نوع رفتارهای وی وجود دارد. گرچه بین بی کاری و سابقه جرم و زندانی و دفعات ارتکاب جرم، رابطه معناداری مشاهده می شود، ولی این امر بدین معنا نیست که لزوماً بیکاری علت تکرار جرم باشد.

اصولاً اسلام به پیش گیری جرم بیش از اصلاح مجرم اهتمام دارد. به همین دلیل پیش از هر چیز به عوامل به وجود آورنده و زمینه های گناه و جرم توجه ویژه دارد و برای مقابله با آن چاره سازی کرده است. اسلام، آگاهی، علم و تفکر را مایه اساسی هر نوع پیشرفت و سعادت دانسته، آن را بسیار می ستاید و از جهل و نادانی که مایه بدبختی و گناه است، نهی می کند. به امر رعایت بهداشت و نظافت عنایت ویژه داشته و برای سلامت روح و روان، نیز به اقامه نماز و دعا امر فرموده و گذشت، مهربانی و صبوری. حق شناسی، سپاسگزاری، رعایت حرمت دیگران، عدل و احسان، توصیه نموده و از نفاق، ریا، دروغ، افترا و تحقیر به شدت بیزاری جسته است. همه افراد را در برابر اعمال خویش مسئول دانسته و می

فرماید: هر کار ریز و درشتی در اعمال افراد ثبت و عمل هیچ کس ضایع نخواهد شد. علاوه بر این، به امر به معروف و نهی از منکر به عنوان وظیفه همگانی توجه کرده و انجام عبادات روزانه فردی و جمعی را به عنوان عوامل پیش گیرانه مطرح کرده است. البته، در جای خود پس از وقوع جرم و علی رغم آن همه التفات و توجه به امر پیش گیری و اصلاح و بازپروری، اسلام برای مجازات نیز - به عنوان اهرمی برای جلوگیری از تکرار وقوع جرم - تأکید فراوان دارد. در واقع، مجازات ها در اسلام نیز برای امر پیش گیری است (عارفی، ۱۳۸۶). به صورت عام از نظر جامعه شناسان انحراف را می توان ناهمخوانی با مجموعه هنجارهای معینی تعریف کرد که شمار زیادی از افراد یک اجتماع یا جامعه پذیرفته اند (گیدنز ۱۳۸۷، ص ۲۹۴) بنابراین به فردی «کجرو» اطلاق می شود که به دفعات رفتار نابهنجار را تکرار نماید .

انحراف و کج روی از دیدگاه قرآن

منطق قرآنی در رتبه بندی انحرافات همه انحرافات اجتماعی در قرآن کریم از یک پایه برخوردار نیستند، بلکه برخی از ارزش منفی بیشتری برخوردار بوده و بیشتر مورد نکوهش قرار گرفته است که از آنها به «کبائر» تعبیر شده است:

«ان تجتنبوا کبائر ما تنهون عنه نکفر عنکم سیئاتکم...» «اگر از گناهان بزرگی که از آن نهی شده اید، دوری کنید، از گناهان شما می گذریم» بزرگی چیزی، مفهومی قیاسی است که از مقایسه آن با چیز کوچکتر بدست می آید، لذا تعبیر «کبائر» نشان میدهد که برخی از گناهان مورد نهی خدا، «صغیره» و کوچک هستند.

در قرآن کریم، انحراف با واژگانی چون "فسق"، "ضلالت" و "غوايت" آمده است. فسق به معنای خروج از هسته اولیه وجودی و انقطاع از فطرت الهی و توحیدی است. ضلالت به کسی اطلاق می شود که با خود بیگانه و نامحرم باشد. بنابراین هر کسی که به دروغ، تهمت، افتراء، دزدی، زنا، شراب نوشی، قتل، غارت، تضييع حقوق دیگران، حسد و کینه توزی می پردازد در ضلالت و گمراهی به سر می برد و اگر از روی عمد این اعمال را انجام دهد، در ضلالت آشکار است. غوايت به معنای بی هدفی است. این بی هدفی و سرگردانی یکی از بزرگترین و عمده ترین انحرافات می باشد.

بنابراین می توان گفت در جامعه ای که یاد و نام خدا در متن افراد جامعه کمرنگ گردد و هدف جامعه تقرب به خدای متعال نباشد و ارزشها و انگیزه های جامعه سمت و سوی غیر الهی پیدا نماید نتیجه ای جز ضلالت و بی هدفی

نصیب افراد نمی‌گردد. لذا به تدریج ارزشها به غیرارزشها و سپس به ضد ارزشها تبدیل می‌گردند و تدریجا ضد ارزشها ارزش تلقی می‌شود. در این وضعیت، فرد و جامعه وارونه شده و منکر، معروف و معروف، منکر می‌شود.

مرحوم علامه طباطبایی (ره) درباره تحلیل منطق قرآنی نسبت به ترتیب انحرافات چنین می‌نویسد:

«بزرگترین امر دینی، دستور به اخلاص است. پس در رأس هنجارهای دینی، اخلاص در عبادت وجود دارد، یعنی رفتار انسانی جملگی رنگ خدایی داشته باشد. در مقابل اخلاص، بزرگترین ناهنجاری دینی «شرک» است. در واقع، بر حسب این تحلیل همه معاصی و ناهنجاری‌ها به شرک بر می‌گردد، زیرا مادامی که تبعیت از غیر خدا در کار نباشد، انسان هرگز با امر و نهی خدا مخالفت نمی‌کند. بعد از توحید و اخلاص، مهمترین واجب دینی، احسان در حق والدین است، لذا نافرمانی از والدین یا فراهم نمودن موجبات نارضایتی آن (عاق والدین)، بعد از شرک، بزرگترین گناه کبیره است و در موارد متعددی از آیات قرآن کریم، بعد از امر به توحید و نهی از شرک، امر به احسان به والدین شده است. «و قسی ربک الا تعبدوا الا اياه و بالوالدین احساناً»، و پروردگار تو حکم کرده است، جز او احدی را نپرستید و به پدر و مادر نیکی کنید. از تحلیل مذکور می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود: در میان هنجارهای دینی، آنچه مستقیماً مربوط به رابطه انسان با خداست و بیانگر حق الله است، توحید می‌باشد، لذا مهمترین ناهنجاری، شرک است زیرا بیشترین آسیب را به مهمترین هنجار دینی که همان توحید و اخلاص است، وارد می‌کند و در میان آن دسته از هنجارهای دینی که بیشتر به روابط افراد با یکدیگر مربوط است، احسان به پدر و مادر می‌باشد، لذا عاق والدین مهمترین ناهنجاری است، زیرا بیشترین آسیب را به منسجم‌ترین و عاطفی‌ترین رابطه اجتماعی یعنی «خانواده» وارد می‌سازد.

دو ملاک اشاره شده هر چند می‌توانند در راستای هم باشند اما به اعتباری دیگر قابل تمایز هستند: یکی ملاک توحید و اخلاص که در مقابلش انواعی از انحرافات قابل طبقه‌بندی است که در رأس آنها شرک است. دیگری ملاک انسجام و عاطفه است که در مقابلش انواعی از انحرافات وجود دارد که در رأس آنها عاق والدین جای دارد. در قرآن کریم از انحرافات اجتماعی مختلفی سخن به میان آمده است. (آقاجانی، ۱۳۸۹)

انسان همواره میان دو بی‌نهایت قرار دارد. بی‌نهایت خیر، کمال، نور و توحید، بی‌نهایت شر، نقص، ظلمت و شرک که در آن قرآن کریم، آیه ۴۳ و ۴۴ سوره تین، این دو بی‌نهایت به «اعلی‌علیین» و «اسفل‌السافلین» تعبیر شده است. انسان همواره در حال انتخاب این دو راه است تا شخصیت خویش را تکوین بخشد و بر اساس شخصیت تکوین یافته ای

که مولود علم و عمل است، حرکت و تلاش نماید. از آنجا که انسان دارای دو مولفه آگاهی و آزادی برخوردار است. بدین سبب مسئول و مکلف اعمال گفتار و احوال خویش می باشد، لذا هرگونه انحراف فکری، عقیدتی و انحطاط اخلاقی مولود انگیزه اندیشه و عمل انسان است، خواه این انحرافات فردی خواه اجتماعی باشد. بدین جهت از مهمترین اهداف اساسی بعثت انبیا از سویی تربیت انسانهای نورانی، موحد و عادل و از سوی دیگر تکوین جامعه نورانی، الهی، عدالت خواه و عدالت پیشه است.

انحراف از دید اسلام

انحراف، خروج از جاده فطرت و افراط و تفریط در پیمودن صراط مستقیم الهی است. از نظر عرفان، انحراف، نشناختن و ندیدن تجلیات اسماء صفات حق تعالی است. به عبارت دیگر خدا را از زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی غایب نمودن است. در این صورت انسان رها شده وانهاده، منشا تمام بیماریها، انحراف ها و خطاهای علمی و عملی می گردد. قرآن کریم با معیارهای واحد و واقع گرا، همه انسانها را مخاطب قرار داده و بر مبنای ایمان به خدا و عمل صالح انحرافات و آسیب های اجتماعی را بیان می نماید؛ همانا انسان در زیان است مگر کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام داده اند و یکدیگر را به حق و صبرسفرارش نمودند. در این آیه معیار افراد به هنجار و جامعه سالم، ایمان به خدا و در راستای آن عمل صالح می باشد. در میان هنجارهای دینی، آنچه مستقیماً مربوط به رابطه انسان با خداست و بیانگر حق الله است، توحید می باشد. لذا مهمترین نابهنجاری، شرک است. زیرا بیشترین آسیب را به مهمترین هنجار دینی که همان توحید و اخلاص است وارد می کند و در میان آن دسته از هنجارهای دینی که بیشتر به روابط افراد با یکدیگر مربوط است، احترام به همسر و افراد خانواده می باشد. زیرا بیشترین آسیب را به منسجم ترین و عاطفی ترین رابطه اجتماعی "خانواده" وارد می سازد.

در حال حاضر نارسایی بسیاری از نظریه های مربوط به آسیب شناسی اجتماعی از یک سو و نسبیتی که در قلمرو ارزش ها و هنجارهای جوامع مختلف وجود دارد، از سوی دیگر، تلقی یکسان را از کجروی سلب کرده است، لذا ضرورت بازگشت به مبانی فرهنگ خودی و زیر ساخت های آن، محققین جامعه اسلامی را وادار می کند تا از سرچشمه زلال و بیکران معارف وحیانی بهره گیرند و قرآن را که کتاب زندگانی است از مهجوریت خارج نمایند و آن را کانون توجهات علمی و عملی خود قرار دهند. (آقاجانی، ۱۳۸۹)

طبق این مبنا رفتار بهنجار صرفاً رفتاری نیست که ضوابط اجتماعی اقتضا می کند، زیرا چه بسا قواعد اجتماعی عمل مطابق حق نباشند، در این راستا منبع کشف و دریافت قواعد و اصول اجتماعی کتاب خدا، سنت پیامبر(ص)، سخن و سیره معصومین(ع) و حکم عقل می گردد؛ لذا هر چه از این چارچوب دینی خارج شود و ارزش های مورد نظر آن را به رسمیت نشناسد، به عنوان انحراف محسوب می شود:

«و ان هذا صراطی مستقیماً فاتبعوه»، همانا این است راه مستقیم من، پس از آن پیروی کنید.

اگر تنها طریق مستقیم، دین خداست، پس هر چه خلاف آن باشد غیر مستقیم و انحراف خواهد بود. حال اگر چنین انحرافی در جامعه و روابط اجتماعی شکل گیرد، یا آسیب و پیامد منفی آن متوجه جامعه باشد، ویژگی اجتماعی پیدا نموده و به عنوان «انحراف اجتماعی» یاد خواهد شد. بنابراین می توان انحراف اجتماعی از دیدگاه قرآن را چنین تعریف نمود: هر نوع ایده، ارزش و رفتاری که برخلاف شریعت الهی و کمال انسانی بوده و از جامعه و روابط اجتماعی برآمده و پیامد آسیبی خود را در آن برجای گذارد، انحراف اجتماعی خواهد بود. شاید یکی از جامع ترین آیاتی که هنجارها و ناهنجاری های اصولی اجتماعی را نشان می دهد، این آیه باشد: «ان الله یامر بالعدل و الاحسان و ایتاء ذی القربی و ینهی عن الفحشاء و المنکر و البغی یعظکم لعلکم تذکرون»، همانا خدا شما را به عدل و احسان و اعطاء به خویشاوندان فرمان می دهد و از افعال زشت، منکر و ظلم برحذر می دارد، شما را چنین موعظه می کند تا شاید متذکر شوید.

بدین جهت هر چه که به عنوان فحشاء، امور زشت باشد، یا آنچه که ناپسند و نامطلوب باشد و نیز هر نوع تجاوز و ظلم به حقوق دیگران از مصادیق بارز انحرافات اجتماعی می باشد.

واژه ها و مفاهیم قرآنی مربوط به انحرافات اجتماعی از نظر معنی و مصداق، بسیار گسترده و وسیع بوده و قلمرو پر دامنه ای دارند. به طور کلی این مفاهیم را می توان به دو دسته تقسیم نمود:

۱- مفاهیم عام: مفاهیمی هستند که شامل هر نوع انحراف فردی یا اجتماعی می شوند؛ مانند: ظلم، فساد، فسق، رجز، منکر، شر و ...

۲- مفاهیم خاص: مفاهیمی هستند که دلالت بر نوع خاصی از انحراف و کجروی دارند؛ مانند نفاق، ارتداد، غنا، زنا، شرب خمر، قمار، بی احترامی به والدین و ...

تضادهای اجتماعی

واژه Conflict از ریشه Configure به معنای برخورد کردن و مبارزه کردن گرفته شده است. هر گاه دو یا چند نفر یا گروه به جهت تخالف در اندیشه و منافع، در حل تعارض آشکار و عدم توافق آمیخته با خشونت قرار گیرند، تضاد نامیده می‌شود. (بیرو، ۱۳۷۵ ص ۶۲) برای این اصطلاح معادل‌هایی چون نزاع، تقابل، کشمکش، انحراف، دوگانگی و دشمنی در نظر گرفته شده، (۱۳۷۶) و به‌طور متواتر در جامعه‌شناسی مارکسیستی به‌کار می‌رود (بیرو، ۱۳۷۵ ص ۶۳) و از مکاتب عمده در جامعه‌شناسی می‌باشد. این دیدگاه بر آن است که کشمکش و تضاد، قوه محرک روابط انسانی است و توزیع نابرابر منابع ارزشمند؛ مانند پول، قدرت، حیثیت و فرصت‌های شغلی، باعث ایجاد تضاد و سبب بروز جرائم، آشوب‌ها، اعتراضات و نهضت‌های اجتماعی می‌شود. (اچ ترنر، ۱۳۷۸ ص ۵۲). در نظریه تضاد، برای ساختن تصویر دنیای اجتماعی، استعاره "جامعه شبیه به یک میدان جنگ کم و بیش آشفته"، پیشنهاد می‌شود. (کرایب، ۱۳۸۳ ص ۷۶)

این تضاد صورت‌های گوناگونی دارد. از تقابل‌های اجتماعی گرفته تا کشاکش‌های بین‌المللی. نظریه پردازان اجتماعی، موضوع تضاد در جامعه را با اعتقادی خاص مورد توجه قرار می‌دهند. رالف دارندروف (۹۵۹ م.) یکی از جامعه‌شناسان آلمانی معتقد است: تضادها در جامعه، صفت تودرتو دارند و بر یکدیگر منطبق نمی‌شوند. وی مدعی است که کشمکش اصلی در جامعه به توزیع نابرابر قدرت و اقتدار و آنچه باعث پدید آمدن منافع متعارض می‌شود، ارتباط دارد و از رهگذر آن است که روابط سلطه‌گر و زیردست بودن در جامعه بوجود می‌آید (نیکلاس، ۱۳۶۷، ص ۷).

سلطه‌گران جامعه، روابط اجتماعی و الگوهای فرهنگی در جامعه را به نحوی تنظیم می‌کنند که توجیه‌گر قدرت شان باشد؛ هر چند که عواقب منفی جهت ایجاد آگاهی‌های کاذب و دروغین، اغفال اجتماعی، تک بعدی شدن و سرگردانی‌های فراوان در مردم و افراد زیر دست بوجود آید. قرار گرفتن جوامع امروز در مسیر گذر و تحول به سوی رشد و توسعه صنعتی و اقتصادی، پاره‌ای از تضادهای اجتماعی- فرهنگی را برای اعضای این جوامع بوجود آورده‌است؛ از جمله:

- تضاد سنت با مدرنیسم؛

- تضاد قانون‌گرایی با روابط عاطفی و فامیلی؛

- تضاد مصرف‌گرایی با کار و فعالیت خلاق علمی و فنی؛

- تضاد فرهنگ ذهنی‌گرایی و تعصب‌گرایی پیشین با فرهنگ دارای سنت‌های عقلی، عینی و برنامه ریزی برای زمان حال و آینده (عظیمی، ۱۳۷۱)

در قرآن می‌خوانیم که خداوند حکیم، خالق ناظر کلّ عالم است. ما برای رفع نقائص خویش نیاز داریم، به صفات الهی تخلق پیدا کنیم. همه عالم از اوست و به سوی او در حرکت است^۱. مهربان و دوست حقیقی آدمی تنها و تنها خداوند کریم و اولیای بر حق اوست. همه عالم و ذرات آن برای تکریم و ستایش او در جنبش اند^۲ اعم از موجودات دارای آگاهی و قوه ناطقه و فاهمه و نیز موجودات فاقد آگاهی و قوه ناطقه. خداوند جل جلاله سازنده اساس و بنیاد هستی است و تنها اوست که باقی و برقرار و جاویدان است^۳. لذا تنها او در همه جا به عنوان نیروی قادر و کامل و صانع و خالق هستی وجود دارد. این خالق، مخلوق خود را دوست دارد^۴ و اگر مخلوق به سوی او حرکت کند، او را می‌پذیرد و به مراتب کمال می‌رساند^۵. هرگاه آدمی بخواهد الفبای آدمیت خود را بیابد، ضروری است که به سوی صانع و خالق مهربان و رحیم خویش حرکت کند زیرا اوست که از روح خود در آدمی دمیده است^۶ اگر آدمی از خدا که از رگ گردن به او نزدیک‌تر است^۷ غفلت ورزد، از هویت خویش دور می‌شود؛ لذا وحدت خاطر و اندیشه‌ای ندارد و نهاد دل و روان او به سوی وحدت پیش نمی‌رود و بیشتر به سوی کثرت حرکت می‌کند. از این روست که انسانها به دام پریشانی و احساس نگرانی و خسارت می‌افتند. اگر آدمی نتواند این معنا را بفهمد و نتواند خویش را به صفات الهی بیاراید، به آسیب‌های فراوان روحی، اجتماعی و فناپذیری کامل در این عالم خاکی دچار می‌شود شاید مهم‌ترین زمینه‌ساز گرفتار شدن در چالش تضادهای اجتماعی و روانی، آن است که انسان نتواند خویش را در وحدت قرار داده و به روی حبیب حقیقی و خالق راستین و مهربان خویش که منشأ رحمت‌ها و برکت‌های عالم است، باب توسل، توکل، عبادت و رضایت را بگشاید و از هر چه غیر اوست، بپرهیزد و حتی بر کافرین و ظالمین بشورد اگر آدمی نور ایمان را در خویش نیابد، همواره در چاه ویل ناتوانی‌ها و سرگشتگی‌های خویش باقی خواهد ماند و فشار تضادهای اجتماعی و روانی هر لحظه در او بیشتر شده و هیچگاه از میان نمی‌رود.

۱ بقره/۱۵۶
۲ اسراء/۸۰ و حشر/۵۹؛ و تغابن/۱
۳ رحمن/۲۷
۴ بقره/۱۹۵؛ آل عمران/۱۳۴
۵ عنکبوت/۶۹
۶ بجنه/۹
۷ ق/۱۶ و واقعه/۸۵

جامعه‌شناسی نفاق در قرآن

فرهنگ و نظام اجتماعی-سیاسی اسلام، در جریان رشد و پویایی خویش همواره در معرض خطراتی بوده و می‌باشد. با توجه به تاریخ اسلام و متون دینی می‌توان دریافت، گاهی خطراتی که از درون فرهنگ و نظام اسلامی را در معرض آسیب قرار داده است با اهمیت تر از تهدیداتی است که از بیرون با آن مواجه بوده است. بنابراین در صورت موفقیت نیروهای خطرناک درونی، ضربه‌های کاری تری وارد می‌آورند، برخی انسانها بر شخصیت واقعی خویش روکش ایمان کشیده و دینداری را ابزاری جهت دنیا محوری خود قرار داده‌اند، و چون از بیشتر راهکارهای اجتماعی نظام اجتماعی-سیاسی جامعه اطلاع دارند و می‌توانند مشکلاتی جدی در مسیر رشد و پویایی فرهنگ اسلامی ایجاد کنند. در فرهنگ دینی به اینگونه افراد منافق گفته می‌شود.

مفهوم نفاق

نفاق مشکلی است که اسلام از ابتدای ظهور با آن مواجه بوده است و در قرآن و روایات جزء‌های آن بارها مورد تاکید قرار گرفته است. از اینرو بهترین روش جهت رفتار شناسی و در نتیجه کنترل این قشر از جامعه بررسی متون مذهبی و دینی است که در این بررسی ارجحیت با قرآن می‌باشد. بنابراین با توجه به خطرهایی که از ناحیه این گروه جامعه را تهدید می‌کند، شناخت کنش‌های منافقان در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی می‌تواند به شناخت ساخت نظام کنش منافقان و روابط اجتماعی آنها در عرصه‌های مختلف و تعیین چگونگی واکنش منافقان نسبت به قضایای مختلف، کمک کند. (فضائلی، ۱۳۸۱)

با توجه به اینکه یکی از سوره‌های قرآن، منافقین نامیده شده است و علاوه بر آن در بیست سوره دیگر قرآن بعضی آیات نازل شده مربوط به منافقان است، می‌توان دریافت که در کتاب الهی، توجه خاصی به منافقان، شناساندن باورها و رفتار آنان در رابطه با پیامبر، مؤمنان و کافران شده است. نفاق برابر کفر و حتی بدتر از آن دانسته شده است، زیرا منافق در پشت اسلام ظاهری سنگر گرفته است، لذا به جامعه اسلامی ضرر بیشتری وارد می‌کند در نهایت به نظر مؤلف نفاق چیزی جدا از کفر به شمار نمی‌آید و در حقیقت آنچه هست یا کفر است یا ایمان، علاوه بر این مؤلف از

مطالعه مفاهیم اجتماعی در قرآن کریم با تاکید بر انحراف . و کجروی های اجتماعی به منظور ترسیم شبکه معنایی

آیه ۱۴ سوره حجرات نتیجه گرفته است که مسلمانان ضعیف الایمان-که ممکن است در زمره منافقان باشند- از آثار مسلمانی بهره مند ند ولی از ثمرات ایمان محروم می باشند، (چون اسلام آورده اند ولی ایمان نیاورده اند). (فضائلی، ۱۳۸۱)

جدول آیات قرآن کریم با موضوع انحرافات و کجروی های اجتماعی با بررسی جامعه شناسی علل انحراف

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
پوشش و حجاب، زمینه کاهش انحراف در جامعه	با پوشش و حجاب، زمینه انحراف، جرم و کج روی در جامعه از بین می رود.		احزاب ۵۹
حجاب، عامل هویت بخشی به زنان	«حجاب»، عامل هویت بخشی به زنان نسبت به زنان بی حجاب است.		احزاب ۵۹
ضعف در پایداری به ارزش ها، زمینه ساز انحراف و کج روی در جامعه	ضعف در پایداری به ارزش ها، هنجارها و باورها، زمینه ساز انحراف و کج روی و اشاعه آن در جامعه است.		احزاب ۶۰
جهل و نادانی، زمینه ساز اکثر کج روی ها	جهل و نادانی، زمینه ساز اکثر کج روی ها، انحرافات و تأثیرپذیری از فرهنگ ها و خرده فرهنگ های دیگر است.		اعراف ۱۳۸
کج روی های اقتصادی، زمینه ساز انحرافات دیگر	ناهنجاری ها و کج روی های اقتصادی، زمینه ساز انحرافات و ناهنجاری های دیگر است.		اعراف ۱۶۲
توجه به خدا و ربوبیت او در هر صبح و شام، عامل جلوگیری از کج روی ها	توجه به خدا و ربوبیت او در هر صبح و شام، عامل جلوگیری از کج روی و انحراف و نیز حفظ و تقویت واقعیت اجتماعی درونی شده است.		اعراف ۲۰۵
بیشتر هر انسانی موجب کاهش یا افزایش جرم در جامعه	نوع نگاه به سبک زندگی اجتماعی، در کاهش افزایش جرم مؤثر است.		اعراف ۳۴

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
ناپایبندی به باور روز قیامت	ناپایبندان به باور روز قیامت در فرهنگ دینی، عامل کج روی است.		اعراف ۴۵
عامل انحرافی جلوه دادن سایر باورها، ناپایبندی به روز قیامت و درونی نکردن آن	ناپایبندی به روز قیامت و درونی نکردن آن، عامل انحرافی جلوه دادن سایر باورها و روی گردانی از دین است.		اعراف ۴۵
ناپایبندی به روز قیامت، زمینه ساز کفرپیشگی	ناپایبندی به روز قیامت، زمینه ساز کفرپیشگی است.		اعراف ۵۱
انحراف باورها، زمینه انحراف کنش های اجتماعی	براساس رابطه دیالکتیکی بین باور و عمل اجتماعی، با انحراف باورها، کنش های اجتماعی نیز به انحراف خواهند رفت.		اعراف ۵۱
افراط در کج روی عامل ایجاد مشکل در پرورش اجتماعی ثانویه	افراط در کج روی و انحراف، عامل ایجاد مشکل در پرورش اجتماعی ثانویه است.		اعراف ۵۳
افراط در کج روی و ناهنجاری، مانع جامعه پذیری مجدد است.	افراط در کج روی و ناهنجاری، مانع جامعه پذیری مجدد است.		اعراف ۷۱
افراط در کج روی و انحراف، فراهم کننده زمینه های افول و انقراض فرهنگ	افراط در کج روی و انحراف، فراهم کننده زمینه های افول و انقراض فرهنگ است.		اعراف ۷۱
افراط در کج روی در جامعه، عامل انقراض فرهنگ	افراط در کج روی و انحراف از سوی اعضای جامعه، عامل افول و انقراض فرهنگ است.		اعراف ۷۸

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
غفلت از نعمت های الهی، زمینه ساز ایجاد آسیب های اجتماعی	غفلت از نعمت های الهی، زمینه ساز ایجاد آسیب های اجتماعی است.		اعراف ۸۶
معضلات جوامع بشری، نتیجه کنش های انحرافی افراد جامعه	مشکلات و معضلات جوامع بشری، نتیجه کنش های انحرافی افراد جامعه است.		اعراف ۹۶
ناهنوایی با فرهنگ الهی، زمینه ساز درماندگی و ذلت اجتماعی	ناهنوایی با فرهنگ الهی و کج روی و انحراف مستمر، زمینه ساز درماندگی و ذلت اجتماعی است.		آل عمران ۱۱۲
عامل انحراف در اندیشه و خروج از دین الهی، تداوم کج روی و اصرار بر آن	تداوم کج روی و انحراف و اصرار بر آن، عامل انحراف در اندیشه و خروج از دین الهی است.		آل عمران ۱۱۲
تداوم کج روی، عامل فراهم شدن کج روی در زمینه های دیگر	تداوم کج روی و انحراف، عامل فراهم شدن کج روی در زمینه های دیگر است.		آل عمران ۱۱۲
تداوم انحراف اجتماعی، عامل ساختاری شدن کج روی و کاهش فشار هنجاری	تداوم کج روی و انحراف اجتماعی، عامل ساختاری شدن کج روی و کاهش فشار هنجاری است.		آل عمران ۱۱۲
تداوم کج روی، عامل انحراف در اندیشه	تداوم کج روی و انحراف، عامل کج روی و انحراف در اندیشه است.		آل عمران ۱۱۲
پشیمانی سریع از اعمال انحرافی، عامل جلوگیری از انباشتگی آسیب های اجتماعی	پشیمانی سریع از اعمال انحرافی، عامل جلوگیری از		آل عمران ۱۳۳

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
	انباشتیگی آسیب های اجتماعی به وجود آمدن مشکلات اجتماعی است.		
غفلت از یاد خدا، عامل اشاعه کج روی ها	غفلت از یاد خدا، عامل ترویج و اشاعه نا بهنجاری ها و کج روی هاست.		آل عمران ۱۳۵
ریشه آسیب های اجتماعی در ساختار جامعه	ریشه بسیاری از مسائل و آسیب های اجتماعی در ساختار جامعه قرار دارد.		آل عمران ۱۶۵
احساس بی نیازی، زمینه ساز سرپیچی و استهزاء هنجارهای دینی	احساس بی نیازی (ارتکاب نا به هنجاری)، زمینه ساز سرپیچی و استهزاء هنجارهای دینی است.		آل عمران ۱۸۱
زمینه کج روی و تحریف عناصر فرهنگی، گسترش انحرافات در میان نخبگان فرهنگی و رهبران دینی،	گسترش انحرافات و کج روی ها در میان نخبگان فرهنگی و رهبران دینی، فراهم کننده زمینه انحراف و کج روی و تحریف عناصر فرهنگی است.		آل عمران ۹۹
استمرار جرم در جامعه به صورت جمعی، زمینه ساز گسترش جرم و ظهور شکل های جدید جرم	استمرار انحراف و جرم در جامعه به صورت جمعی، زمینه ساز تقویت و گسترش جرم و انحراف و نیز ظهور اشکال جدیدتری از جرم است.	تفسیر راهنما ج ۱۱	انبیاء ۷۴
حضور در ساختارهای اجتماعی مجرمانه، عامل توقف رشد شخصت	حضور در ساختارهای اجتماعی مجرمانه و انحرافی، عامل توقف رشد و پویایی شخصت است.	تفسیر راهنما ج ۱۱	انبیاء ۷۵

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
دامنه تأثیر انحرافات و ناهنجاری ها گاهی فراتر از فرد بوده، گروه و جامعه را تحت تأثیر قرار می دهد.	دامنه تأثیر برخی انحرافات و ناهنجاری ها محدود به خود فرد کجرو می باشد، ولی دامنه تأثیر برخی دیگر فراتر از فرد بوده، گروه و جامعه را تحت تأثیر قرار می دهد.		انفال ۲۵
عملکرد سوء مؤمنان، ریشه بسیاری از مشکلات اجتماعی	ریشه بسیاری از مسائل و مشکلات اجتماعی، عملکرد سوء مؤمنان است.		انفال ۷۳
اراده و اختیار خود افراد عامل انحرافات اجتماعی	انحرافات اجتماعی قبل از ساختاری شدن برخاسته از اراده و اختیار خود افرادند.		بقره ۱۰
مشابهت زمینه های ایجاد انحراف اجتماعی در جوامع مختلف	زمینه های ایجاد انحراف اجتماعی در جوامع مختلف دارای مشابهت هایی است.		بقره ۱۰۸
انحراف در اندیشه موجب گسترش فساد و نبود نظارت و کنترل اجتماعی	گسترش فساد و انحراف و نبود نظارت و کنترل اجتماعی، نشانه انحراف در اندیشه است.		بقره ۱۱
تداوم کج روی و انحراف، عامل غیر ممکن شدن جامعه پذیری	تداوم کج روی و انحراف، عامل غیر ممکن شدن جامعه پذیری و فرهنگ پذیری مجدد است.		بقره ۱۸
فراهم شدن زمینه های ناهمنوایی و انحراف در بعضی افراد با برقراری روابط عاطفی و گرم نابجا	با برقراری روابط عاطفی و گرم، زمینه های ناهمنوایی و انحراف در بعضی افراد فراهم می شود.		بقره ۲۲۱

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
استمرار انحراف، باعث گسترش انحراف در تمام زندگی اجتماعی	استمرار و دوام کج روی و انحراف، باعث گسترش انحراف در تمام شخصت و زندگی اجتماعی است.		بقره ۸۱
وجود انحرافات اجتماعی در جامعه، نشانه درونی نشدن ارزش ها	وجود انحرافات اجتماعی در جامعه، نشانه درونی نشدن باورها و ارزش ها است.		بقره ۹۳
تأیید ناهنجاری و کج روی، خود ناهنجاری است.	تأیید ناهنجاری و کج روی، خود ناهنجاری است.		توبه ۱۰۸
انحراف نخبگان دینی، باعث نابودی عناصر اصلی فرهنگ	انحراف و کج روی نخبگان دینی، باعث نابودی عناصر اصلی فرهنگ و انحراف فرهنگ از مسیر اصلی خود است.		توبه ۳۴
انحراف نخبگان دینی، زمینه ساز انحراف توده های مردم	انحراف و کج روی نخبگان دینی، زمینه ساز انحراف و کج روی توده های مردم است.		توبه ۳۴
عدم تاثیر جنسیت در ارتکاب به جرم	در ارتکاب بعضی جرم ها و کج روی ها، جنسیت تأثیری ندارند.		توبه ۶۷
جذب افراد به گروه های منحرف اجتماعی با ابزارهای مادی	امکانات مادی، از ابزارهای جذب افراد به گروه های منحرف اجتماعی است.		توبه ۸۵
از عوامل خودکشی ناپابندی به ارزش های الهی	ناپابندی به ارزش ها و باورهای الهی، از عوامل خودکشی است.		حج ۱۵

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
ایمان عامل کاهش انحراف و کج روی	«ایمان» زمینه های انحراف و کج روی را از بین می برد.		ذاریات ۱۵
زمینه ساز گسترش فساد و تباهی، کنش های نابهنجار در جامعه	کنش های نابهنجار و انحرافی، زمینه ساز گسترش انحراف، فساد و تباهی در کل جامعه اند.		روم ۴۱
تجزیه و تحلیل سطحی شرایط اجتماعی، باعث کج رفتاری در الگوهای رفتاری	تجزیه و تحلیل سطحی شرایط اجتماعی، باعث کج رفتاری در الگوهای رفتاری است.		روم ۷
انحراف حاکمان و افراد منصوب به آنها، موثر در انحراف توده های مردم	حاکمان و افراد منصوب به آنها، در انحراف و فساد توده های مردم تأثیر دارند.		زخرف ۴۶
امکان رهایی از هر گونه انحراف و کج روی	امکان رهایی از هر گونه انحراف و کج روی وجود دارد.		زمر ۵۴
در صورت استمرار گناه، رهایی از آثار آن امکان ناپذیر است.	امکان پذیر بودن رهایی از آثار و کارکردهای گناه و انحراف تا زمان مشخص وجود دارد، ولی در صورت استمرار گناه، رهایی از آثار آن امکان ناپذیر است.		زمر ۵۴
درونی نشدن ارزش های دینی عامل بسیاری از انحرافات اجتماعی	درونی نشدن ارزش های دینی و یا ناپابیندی به آنها، عامل بسیاری از ناهنجاری ها و انحرافات اجتماعی است.		شعراء ۱۳۱

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
نهادینه شدن مسائل و آسیب های اجتماعی، تهدید جدی جامعه	در صورت نهادینه شدن مسائل و آسیب های اجتماعی، جامعه با تهدید جدی مواجه می شود.		شعراء ۱۳۹
درونی نشدن هنجارها و ناپابندی به آنها، زمینه ساز انحراف در جامعه	درونی نشدن هنجارها و ناپابندی به آنها، زمینه ساز انحراف و کج روی در جامعه است.		صافات ۱۲۵
بهره گیری ابزاری از دین، زمینه ساز انحراف جامعه	بهره گیری ابزاری از دین، زمینه ساز انحراف و کج روی در جامعه است.		طه ۹۶
ساختار ذهنی مجرمانه، عامل بهره گیری ابزاری از دین.	ساختار ذهنی مجرمانه و انحرافی، عامل بهره گیری ابزاری از دین برای اشاعه جرم و انحراف است.		طه ۹۶
تاثیر محیط اجتماعی، در انحرافات فکری و عقیدتی	محیط اجتماعی، در انحرافات فکری و عقیدتی مؤثر است.		عنکبوت ۶۱
کبر و غرور، از مهم ترین عوامل زمینه ساز کج روی در جامعه	کبر و غرور، از مهم ترین عوامل زمینه ساز اشاعه انحراف، کج روی و فساد در جامعه است.		غافر ۲۷
خودمحوری و حق ستیزی، عامل انحراف در جامعه است.	خودمحوری و حق ستیزی، عامل انحراف در جامعه است.		غافر ۳۹
نادیده گرفتن حقوق دیگران در جامعه، عامل افزایش جرم	نادیده گرفتن حقوق دیگران در جامعه، عامل گسترش و افزایش انحراف و جرم است.		فجر ۱۲

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
توجه به مجازات و تنبیه موجب کاهش همکاری در انحراف و کج روی	توجه به مجازات و تنبیه، عامل کاهش همکاری در انحراف و کج روی است.		مائده ۲
علل سرگردانی و پریشانی در جامعه کجروی و انحراف	کج روی و انحراف، زمینه ساز سرگردانی و پریشانی در جامعه است.		مائده ۲۶
حسد، عامل کج روی و انحراف اجتماعی	«حسد»، عامل کج روی و انحراف اجتماعی است.		مائده ۲۷
حسادت و خودخواهی، یکی از عوامل اساسی قتل	حسادت و خودخواهی، یکی از عوامل اساسی قتل به شمار می رود.		مائده ۲۷
حسد، زمینه کاهش روابط عاطفی در جامعه	حسد، زمینه کاهش روابط عاطفی در جامعه را فراهم می کند و سبب کاهش انسجام اجتماعی می شود.		مائده ۲۷
وجود انحرافات اجتماعی در جامعه، نشان دهنده درونی نشدن ارزش ها و به وجود نیامدن کنترل کننده درونی	وجود انحرافات اجتماعی در جامعه، نشان دهنده درونی نشدن ارزش ها و باورها و به وجود نیامدن کنترل کننده درونی است.		مائده ۲۸
ناپایبندی ارزش های دینی، عامل مشارکت در کجروی و انحراف	ناپایبندی به هنجارها و ارزش های دینی، عامل تعاون و مشارکت در کجروی و انحراف و ترک همکاری اجتماعی در تحقق ارزش ها و هنجارهای دینی است.		مائده ۶

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه	سوره و آیه	
درونی باورهای دینی بدون استدلال های منطقی	درونی شدن عقاید یا باورهای دینی (بدون استدلال های منطقی) بر پایه تمایلات و خواسته های فردی، زمینه انحراف فرد و جامعه را فراهم می کند.		مائده ۷۷
درونی نشدن باورها و ارزش های دینی	کج روی و انحراف، نشان دهنده درونی نشدن باورها و ارزش های دینی و ناپابندگی نسبت به آنهاست.		مائده ۸۱
درونی نشدن عناصر فرهنگی مسئولین جامعه عامل گسترش جرم	درونی نشدن عناصر فرهنگی توسط کسانی که در رأس هرم قدرت قرار دارند، به تدریج عامل گسترش فساد و جرم خواهد شد.	شما منافقان اگر (از فرمان خدا و اطاعت قرآن) روی بگردانید آیا جز این امید می برید که در زمین فساد و قطع رحم کنید؟	محمد ۲۲
تأثیر فراوان پابندگی افراد قدرتمند به نظام ارزشی در ممانعت از جرم	به دلیل تأثیر فراوان افراد قدرتمند بر اشاعه انحراف و جرم، پابندگی آنها نسبت به نظام ارزشی و داشتن ایمانی قوی و مستحکم از سوی آنها ضروری است.		محمد ۲۲
ناپابندگی به نظام ارزشی در افراد صاحب قدرت عامل گسترش فساد	اگر کسانی که در رأس نظام سیاسی قرار می گیرند و دارای قدرت و امکان تصمیم گیری هستند، افرادی ناپابند به نظام ارزشی و بی ایمان باشند، جرم و فساد توسط آنها گسترش می		محمد ۲۲

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
	یابد و روابط عاطفی از همدیگر گسسته می شود.		
پایبندی به ارزش ها و درونی شدن کنترل های اجتماعی، عامل کاهش انحرافات اجتماعی	پایبندی به ارزش ها و هنجارها و درونی شدن کنترل های اجتماعی، عامل کاهش انحرافات اجتماعی است.		مریم ۱۸
انحراف جنسی، نشانه درونی نشدن باورها ی دینی	انحراف جنسی، نشانه درونی نشدن باورها و ارزش های دینی است.		معارف ۲۹
عامل اساسی انحراف و کج روی، فرهنگی است	عامل اساسی انحراف و کج روی، فرهنگی بوده، نشان دهنده درونی نشدن باورها و ارزش هاست.		مومنون ۷۴
وجود انحراف و جرم در جامعه، نشانه درونی نشدن باورها و ارزش ها	وجود کج روی، انحراف و جرم در جامعه، نشانه درونی نشدن باورها و ارزش هاست.		مومنون ۷۴
سنت ها و آداب و رسوم ناصحیح گذشته، از عوامل انحراف در جامعه	سنت ها و آداب و رسوم ناصحیح گذشته، از عوامل انحرافات و کج روی های موجود در جامعه است.		نحل ۳۵
درونی نشدن باورها و ارزش های دینی و عدم پایبندی به آنها، فراهم کننده زمینه انحراف	درونی نشدن باورها و ارزش های دینی و الهی و عدم پایبندی به آنها، فراهم کننده زمینه انحراف و کج روی در جامعه است.		نحل ۶۰

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
کاهش دین داری اجتماعی، عامل افزایش انحراف	کاهش دین داری اجتماعی، عامل افزایش انحراف و کج روی است.		نحل ۸۸
از میان رفتن عدالت اجتماعی، کاهش همبستگی درونی و از بین رفتن صمیمیت در نظام خویشاوندی، زمینه ساز گسترش انحراف و کج روی در جامعه	از میان رفتن عدالت اجتماعی، کاهش همبستگی درونی و از رفتن صمیمیت در نظام خویشاوندی، زمینه ساز گسترش انحراف و کج روی در جامعه اند.		نحل ۹۰
عدم درک مفاهیم دینی، زمینه ساز نا بهنجاری های اجتماعی	عدم درک و فهم معانی و مفاهیم دینی، زمینه ساز نا بهنجاری های اجتماعی و اخلاقی در جامعه است.		نساء ۱۶۲
طمع ورزی نسبت به داشته های دیگران، عامل کج روی اجتماعی	طمع ورزی و چشمداشت نسبت به داشته های دیگران، عامل ارتکاب جرم و کج روی است.		نساء ۳۲
اطلاع ناقص از فرهنگ الهی	اطلاع ناقص از فرهنگ الهی - مذهبی، زمینه ساز کج روی و انحراف است.		نساء ۴۴
انحراف و فساد رهبران تاثیر بر همه جامعه	انحراف و فساد رهبران، تمام افراد جامعه را تحت تأثیر قرار می دهد.		نمل ۵۱
تلقی ارزش های اخلاقی به عنوان ضد ارزش، و ضد ارزش ها به عنوان ارزش. در جامعه ای که فساد و انحراف نهادینه شده باشد	در جامعه ای که فساد و انحراف گسترش یافته و نهادینه شده باشد، ارزش های انسانی و اخلاقی به عنوان ضد ارزش، و		نمل ۵۶

انحرافات و کجروی های اجتماعی			
علل انحراف			
پیام آیه	پیام آیه		سوره و آیه
	ضد ارزش ها به عنوان ارزش گسترش می یابند.		
چشم چرانی، فراهم کننده زمینه ناهنجاری ها و انحرافات اخلاقی	چشم چرانی، فراهم کننده زمینه ناهنجاری ها و انحرافات جنسی و اخلاقی است.		نور ۳۰
نگاه داشتن چشم از نگاه های آلوده، عامل جلوگیری از گسترش فساد و ناهنجاری های اجتماعی و فرهنگی است.	نگاه داشتن چشم از نگاه های آلوده، عامل جلوگیری از گسترش فساد و ناهنجاری های اجتماعی و فرهنگی است.		نور ۳۰
حسد زمینه ساز ناهنجاری های اجتماعی	بعضی ناهنجاری های اجتماعی مانند حسد، منشأ روانی دارند و از شخصیت افراد سرچشمه می گیرند.		یوسف ۱۱

مطالعه مفاهیم اجتماعی در قرآن کریم با تاکید بر انحراف و کجروی های اجتماعی به منظور ترسیم شبکه معنایی

جدول مقوله بندی انحرافات اجتماعی، تضاد اجتماعی و جامعه شناسی نفاق بر اساس آیات مفاهیم اجتماعی در قرآن کریم همراه با معرفی سوره ه و آیات مربوط

آیات		زیر مقوله	مقوله
۳/۳	۸	انحراف عامل نابودی فرهنگ	اسراء ۴ و ۱۷ اعراف ۱۳۳ و ۱۶۵ انعام ۳۶ حجر ۷۳ جائیه ۲۱ یونس ۱۸
۱/۲	۳	تعریف جرم	شعراء ۱۴ نور ۲۱ توبه ۱۱۵
۸/۲	۲۰	راه مبارزه با انحرافات	بقره ۲۴۶ و ۲۸۱ کهف ۲ انعام ۳۷ حجر ۷۱ توبه ۱۱۴ نازعات ۱۷ انفال ۳۸ طه ۹۷ حجر ۷۱ نحل ۴۷ آل عمران ۱۷۸ عنکبوت ۴۵ اسراء ۳۲ و ۸۴ اعراف ۵۹ و ۶۳ انعام ۳۷ نساء ۳۱ عنکبوت ۴۵
۱/۶	۴	راهبردهای مجرمانه	نوح ۱۱ و ۲۷ نساء ۱۵۰ ذاریات ۵۲
۱۶/۰	۳۹	علل انحراف	بقره ۱۸ و ۱۰۸ و ۹۳ و ۸۱ و ۱۰۸ زخرف ۴۶ غافر ۲۷ معارج ۲۹ بقره ۸۱ زمر ۵۴ فجر ۱۲ مؤمنون ۷۴ توبه ۶۷ صافات ۱۲۵ مائده ۲ و ۲۶ و ۲۷ و ۲۸ و ۸۱ نحل ۸۸ و ۹۰ ذاریات ۱۵ طه ۹۶ محمد ۲۲ نساء ۴۴ و ۱۶۲ روم ۴۱ عنکبوت ۶۱ مریم ۱۸ نمل ۵۱ و ۵۶ یوسف ۱۱ بقره ۲۱۲ طه ۹۲ اعراف ۱۲۷ احزاب ۵۹ اعراف ۵۳ انبیاء ۷۵ انفال ۷۳ آل عمران ۱۳۳ و ۱۶۵ نور ۳۰ بقره ۱۷
۱۲/۳	۳۰	کارکردهای و آثار کج روی	آل عمران ۱۱۱ حجر ۳ و ۷۲ رعد ۱۱ مائده ۱۳ و ۷۱ بقره ۲۰۶ حجرات ۴ و ۶ شعراء ۸۰ و ۹۷ و ۱۵۲ و ۲۰۰ مجادله ۹ توبه ۲۴ و ۷۵ دخان ۲۲ شوری ۳۰ محمد ۲۳ نمل ۴۶ نساء ۸۸ نوح ۱۲ یونس ۹۵ اعراف ۱۰۰ و ۱۰۳ و ۱۶۷ اعراف ۱۰۳ انفال ۲۹ مطففین ۱۴ و ۱۴
۲۴/۷	۶۰	مجازات و تنبه	بقره ۱۷۵ حجر ۷۸ زخرف ۵۵ سبأ ۹ توبه ۶۶ نساء ۱۸ اسراء ۴۸ و ۱۰۲ اعراف ۱۶۲ و ۱۴۷ صف ۵ مجادله ۱۵ و ۱۶ طور ۱۶ صافات ۱۷۱ و ۷۰ مریم ۴۵ محمد ۴ طه ۸۱ فاطر ۷ مؤمنون ۶۴ نساء ۱۲۳ عنکبوت ۲۳ و ۲۴ قمر ۱۸ نجم ۵۲ یس ۲۹ غافر ۵ قیامه ۳۴ لقمان ۲۴ انعام ۶۵ بقره ۱۵ حج ۹ شعراء ۱۸۹ انفال ۷ و ۵۱ توبه ۷۹ دخان ۲۹ مائده ۳۲ و ۹۴ اعراف ۷۷ و ۸۲ و ۹۱ و ۱۳۴ و ۱۳۵ و ۱۳۹ انبیاء ۴۱ نمل ۲۱ نوح ۲۱ آل عمران ۱۷۷ و ۱۸۲ یونس ۲۷ و ۷۳ ذاریات ۴۱ و ۴۳ و ۴۶ نساء ۳۷ مائده ۱۰ مرسلات ۱۷ مریم ۵۴
۰/۴	۱	مراتب انحراف	نساء ۱۳۶
۱/۲	۳	ریشه های تاریخی انحراف	اعراف ۵۸ هود ۸۸ ابراهیم ۷
۱۰/۷	۲۶	مصادیق و آثار کجروی	ص ۲۴ مائده ۱۰۲ محمد ۲۴ غافر ۴ بقره ۵۹ توبه ۱۶ و ۲۳ و ۶۵ مائده ۵۹ انعام ۴ زخرف ۵۰ شعراء ۵ شوری ۱۵ اعراف ۱۸۱ انعام ۱۳۷ شعراء ۱۳۶ شوری ۱۳ نمل ۸۰ و ۸۱ شعراء ۱۸۶ انفال ۲۷ اعراف ۱۴۱ طور ۲۹ اسراء ۴۱ و ۸۹ عنکبوت ۴۳
۰/۸	۲	تضادها و شکل گیری فرقه های مختلف	آل عمران ۱۸۶ حج ۶۷

فصلنامه پژوهش اجتماعی دوره ۱۳، شماره ۴، پیاپی ۵۲، پاییز ۱۴۰۰

آیات		زیر مقوله	مقوله
۴/۹	۱۲	علل تضاد	احزاب ۱۴ آل عمران ۱۲۴ طه ۶۲ انعام ۱۵۰ و ۱۵۳ بقره ۲۸۶ جاثیه ۱۸ زمر ۲۹ و ۴۶ شوری ۱۷ فصلت ۱۵ مجادله ۱۰
۴/۱	۱۰	کارکرد های تضاد	غافر ۴۱ اعراف ۶۰ انفال ۳۰ بقره ۳۶ شعراء ۱۸۵ نحل ۹۲ آل عمران ۱۹ توبه ۴۸ و ۴۹ طه ۱۲۳ هود ۱۱۹
۱/۲	۳	اصالت منافع در روابط اجتماعی	توبه ۵۸ و ۵۵ و ۸۱
۲/۱	۵	آمد و شد بین ایمان و کفر	آل عمران ۹۸ بقره ۸ توبه ۴۵ عنکبوت ۱۱ منافقون ۳
۰/۳۶	۴	ترسو، خائن و منززل	بقره ۱۴ توبه ۵۶ منافقون ۸ آل عمران ۷۱
۰/۴	۱	خودبرتربینی	منافقون ۱
۰/۸	۲	عدم تعادل شخصیت	توبه ۱۰۱ احزاب ۱۹
۱/۶	۴	غرق در فساد و مصلح جلوه دادن خود	توبه ۵۲ توبه ۵۳ نساء ۱۴۵ و ۱۴۶
۰/۸	۲	کارکردهای شخصیتی نفاق	منافقون ۶ نساء ۱۴۳
۰/۸	۲	نگاه ابزاری به ارزش ها	یس ۳۰ توبه ۶۲
۱۰۰	۲۴۳		جمع

از مجموع ۲۴۳ آیه مورد بررسی پژوهش حاضر تعداد ۱۹۵ آیه اجتماعی در مقوله انحراف و کج روی اجتماعی به زیر مقوله های انحراف عامل نابودی فرهنگ با ۸ آیه (۳/۳ درصد)، تعریف جرم با ۳ آیه (۱/۲ درصد)، راه مبارزه با انحرافات با ۲۰ (۸/۲ درصد)، راهبردهای مجرمانه با ۴ آیه (۱/۶ درصد)، علل انحراف با ۳۹ (۱۶/۰ درصد)، کارکردهای و آثار کج روی با ۳۰ (۱۲/۳ درصد)، مجازات و تنبه با ۶۰ آیه (۲۴/۷ درصد)، مراتب انحراف با ۱ آیه (۰/۴ درصد) ریشه های تاریخی انحراف با ۳ آیه (۱/۲ درصد) می توان اشاره کرد همچنین در مقوله تضاد اجتماعی با ۲۴ آیه تضادها و شکل گیری فرقه های مختلف با ۲ آیه (۰/۸ درصد)، علل تضاد با ۱۲ آیه (۴/۹ درصد) و کارکرد های تضاد با ۱۰ آیه (۴/۱ درصد) از آیات را تشکیل می دهد در مقوله جامعه شناس نفاق اصالت منافع در روابط اجتماعی با ۳ آیه (۱/۲ درصد)، آمد و شد بین ایمان و کفر با ۵ آیه (۲/۱ درصد)، ترسو، خائن و متزلزل با ۴ آیه (۰/۳۶ درصد)، خودبرتربینی با ۱ آیه (۰/۴ درصد)، عدم تعادل شخصیت با ۲ آیه (۰/۸ درصد)، غرق در فساد و مصلح جلوه دادن خود با ۴ آیه (۱/۶ درصد)، کارکردهای شخصیتی نفاق با ۲ آیه (۰/۸ درصد) و نگاه ابزاری به ارزش ها با آیه ۲ (۰/۸ درصد) می باشد که بیشترین آیات مربوط به زیر مقوله مجازات و تنبه با ۶۰ آیه (۲۴/۷ درصد) از مقوله انحراف و کج روی اجتماعی و کمترین آیات مربوط به خودبرتربینی با ۱ آیه از مقوله جامعه شناسی نفاق و مراتب انحراف با ۱ آیه (۰/۴ درصد) از مقوله انحراف و کج روی اجتماعی می باشد.

فهرست منابع

- آشوری، داریوش (۱۳۸۱) تعریفها و مفهوم فرهنگ، چاپ دوم، تهران: نشر آگه
- آقاجانی، نصرالله (۱۳۸۹) استراتژی قرآن در مواجهه با انحرافات اجتماعی به نقل از سایت <https://hawzah.net>
- احمدی، علی اصغر (۱۳۷۸) اصول تربیت تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان
- حسینی، داوود (۱۳۸۲) راهکارهای برقراری روابط سالم و سازنده در خانواده. تهران: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما چاپ امیران
- حسینی بهشتی، ملوک السادات (۱۳۹۳). ساختواژه، اصطلاح‌شناسی و مهندسی دانش. تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران: چاپار
- اخبار حوزه و دانشگاه (۱۳۹۲) انحراف از دید اسلام و قرآن/ ضرورت کنترل انحرافات از دید امام علی (ع). ۱۳ آذر ۱۳۹۲ به نقل از سایت <https://www.mouood.org>
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۷۸) آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، آوای نور
- سلیمی، علی و داوری، محمد (۱۳۸۵) جامعه‌شناسی کجروی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه،
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)، تهران، سمت
- عارفی، مرضیه (۱۳۸۶) مطالعه انحرافات و کجروی های اجتماعی. به نقل از سایت <http://www.aftabir.com> قابل دسترسی ۱۳۹۶/۱۱/۲۰
- عظیمی، حسین (۱۳۷۱)، مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران. تهران: نی
- فضائی، جواد (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی نفاق. مشهد. دفتر تبلیغات اسلامی
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷) جامعه‌شناسی، حسن چاوشیان، تهران، نی
- محمدی اصل، عباس (۱۳۸۵) بزهکاری نوجوانان و نظریه‌های انحراف اجتماعی، تهران، علم

- بیرو، آلن (۱۳۷۵)؛ فرهنگ علوم اجتماعی، باقر ساروخانی، تهران، کیهان، ۱۳۷۵، ص ۶۲.
- اچ ترنر، جانانان (۱۳۷۸). مفاهیم و کاربردهای جامعه‌شناسی، محمد فولادی و محمدعزیز بختیاری، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- [۷]. کرایب، یان (۱۳۸۳) نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس، عباس مخبر، تهران، آگاه،
- نیکلاس و آبر کرابی،... (۱۳۶۷) فرهنگ جامعه‌شناسی، ترجمه حسن پویان، تهران، چاپخش، ص ۷-۸۶
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, London, Seventh Edition, publishing by oxford

The Study of social concepts in the Holy Qur'an with emphasis on social
deviation and distortion to draw a semantic network

Tahereh Hasoomi¹, Parisa Hasan Zadeh²

The purpose of this study is to identify the social deviations mentioned in the Holy Quran in order to draw the semantic network. The statistical society of the present study is 243 verses from social verses coded, categorized and categorized by the categories of social verses On the subject of bias and tilt on social, sociology of conflict and sociology of hypocrisy Qualitative analysis was carried out. The method of analysis of this research is based on the theory of data fields It is based on thematic analysis of the verses and in the form of mixed (quantitative and qualitative) methods. After creating content analysis tables, the categories and sub categories of each verse were extracted In other words, first, with an interpretive look at each verse. The propositions of the content and orientations of each verse are divided and surahs and verses related to each category are presented below. The data analysis tool is in the small part of Excel software And in quality section is the Maxqda software. The results of the research showed that the most verses related to the category of punishment and punishment with 60 verses (24.7%) From the category of deviation and tilting on the social And the least verses related to self-reliance with 1 verse of the sociology of dissociation and degree of diversion with 1 verse (0.4 percent) are from the category of deviation and bias on the social. The present research of the semantic network is a way of representing the information in the subject matter in order to prove the existence of a comprehensive military system on the social concepts of the Holy Qur'an and the effectiveness of this system in guiding the human society.

Keyword: social concepts , Holy Qur'an , social deviation and distortion , semantic network

---

1. Assistant Professor, Department of Knowledge management and Information Science, Islamic Azad University, Roudehen, Iran. thasoomi@gmail.com

² PhD, Mazandaran University of Medical Sciences, Fatemeh Zahra Hospital. Parisa_has@yahoo.com